

Christina Gestrin

Oikeusministeriö

Suurpää Helka Johanna, Tammenmaa Corinna

Lausuntopyyntö selvityksestä usean kielen merkitsemisestä väestötietojärjestelmään

Oikeusministeriö pyytää lausuntoa virkamiesselvityksestä usean kielen merkitsemisestä väestötietojärjestelmään. Väestötietojärjestelmään merkittävät tiedot äidinkielestä käytetään muun muassa kuntien kielisyyden määrittelyyn, palveluiden suunnitteluun, yhteydenottokielen valitsemiseen sekä valtion-osuuksien- ja avustusten laskennassa.

Työssä on tarkasteltu kahta eri vaihtoehtoa. Vaihtoehto A on usean kielen merkitseminen siten, että henkilö aina myös merkitsee asiointikielekseen suomen tai ruotsin. Vaihtoehto B on, että äidinkieli ja asiointikieli merkitään samalla tavalla kuin nykyään, ja lisätään mahdollisuus merkitä väestötietojärjestelmään yksi tai useampi kotikieli. Oikeusministeriö haluaa tietää, mitä mahdollisia vaikutuksia usean kielen merkitsemisellä olisi viranomaisille ja lausunnonantajalle.

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntoa kyseisestä selvityksestä.

Kuntaliiton lausunto

Perustuslain 17§ säädetään, että Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Nämä kielet ovat tasavertaisessa asemassa. Perustuslain 17 §:n 2 momentissa turvataan jokaisen oikeus käyttää omaa kieltään, suomea tai ruotsia, tuomioistuimissa ja muussa viranomaaisessa sekä oikeus saada tällä kielellä toimituskirjansa. Momentissa tarkoitetut oikeudet rajoittuvat kansalliskieliin. Perustuslain mukaan kielelliset oikeudet kuuluvat perusoikeuksiin. Kielilain (423/2003) 5 §:n mukaan kielellisen jaotuksen perusyksikkö on kunta. Se tarkoittaa, että kaikkien muiden viranomaisten kielisyys rakentuu kuntien varaan. Kunta on joko yksikielinen tai kaksikielinen. Kaksikieliset kunnat jakautuvat enemmistökieltään suomenkielisiin ja enemmistökieltään ruotsinkielisiin. Suomen viranomaisten kielellisen jaotuksen ja sitä kautta yhteiskunnan kielellisen järjestelmän kannalta on tärkeä, että myös tulevaisuudesta ilmenee väestötietorekisteristä selkeästi, onko henkilön pääkieli suomi, ruotsi vai jokin muu. Muutoksia väestötietojärjestelmän merkintöihin tältä osin vaikuttaa laajasti koko yhteiskunnan kielellisten rakenteisiin ja vaatisi sekä kielellisen jaotuksen että viranomaisten kielellisten velvollisuuksien uudelleenmäärittely kansalaisten perusoikeuksien turvaamiseksi. Vuonna 2020 oli 310 kuntaa, joista 16 ruotsinkielistä, 18 kaksikielistä suomenkielienemmistöistä ja 15 kaksikielistä ruotsinkielienemmistöistä kuntaa. Väestötietojärjestelmästä saatu tieto henkilön äidinkielestä on tärkeä väline viranomaisille, kun he suunnittelevat palveluita, tekevät päätöksiä ja lähettävät asiakirjoja yksityishenkilöille. Tietojen perusteella voidaan esimerkiksi tehdä arvio siitä, kuinka moni lapsi aloittaa suomenkielisen, ja kuinka moni ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen tai koulun. Kaksikieliset viranomaiset pystyvät ennakoimaan ja suunnittelemaan palvelunsa kullekin kieliryhmälle väestötietojärjestelmästä saadun tiedon avulla. Kielilain ja saamen kielilain tavoitteena on, että kielelliset oikeudet toteutuvat ilman että niitä erikseen vaaditaan. Jos järjestelmästä ei ilmene henkilön pääkieli, viranomainen ei oma-aloitteisesti pysty arvioimaan millä kielellä henkilö haluaa palvelua.

Suomen ja ruotsinkielisten osalta, sekä saamenkielisten osalta saamelaisien kotiseutualueella, väestörekisterimerkintää käytetään oletuksena sille, millä kielellä viranomainen lähestyy henkilöä. Asiointikieltä kuitenkin vaihdetaan, jos asiakas näin toivoo.

Christina Gestrin

Kunnan peruspalveluiden valtionosuudesta annetussa lain (1704/2009) 9 §:ssä säädetään vieraskielisyyskertoimesta, 10 §:ssä kaksikielisyydestä ja 28 §:ssä saamelaiden kotiseutualueen kunnan lisäosasta. Kunnan vieraskielisyyskertoimen laskemisessa käytetään väestötietojärjestelmän tietoja vieraskielisten määrästä kunnassa. Myös kaksikieliselle kunnalle kaksikielisyyden perusteella määräytyviä kustannuksia laskettaessa tieto kunnan ruotsinkielisten asukkaiden määrästä saadaan väestötietojärjestelmästä. Saamelaiden kotiseutualueen kunnan lisäosan laskemiseksi tarvittava kunnan saamenkielisten osuus määräytyy väestötietojärjestelmän tietojen perusteella. Valtionosuuden määräytymisessä merkitystä on nimenomaan väestötietojärjestelmään merkityllä henkilön äidinkielellä. Tämä olisi jatkossakin perusteltua.

Valtionosuuden tarkoituksena on rahoittaa kunnan lakisääteisten peruspalvelujen järjestämistä, joten käytettävien kriteerien tulee kytkeytyä kunnan velvollisuuteen järjestää palveluja. Oppilaan väestötietojärjestelmään merkitty äidinkieli vaikuttaa nykyisin siihen, voidaanko henkilö huomioda korotetun rahoituksen perustaksi.

Selvityksessä päädyttiin tarkastelemaan kahta eri vaihtoehtoa.

Vaihtoehto A on usean äidinkielen merkitseminen siten, että henkilö aina myös merkitsee asiointikielekseen suomen tai ruotsin kielen.

Kuntien kielisyyteen ja kuntien sekä muiden viranomaisten enemmistökieleen vaikuttaa voimassa olevan lainsäädännön mukaan vain kunnassa asuvien suomen- ja ruotsinkielisten osuus. Vaihtoehto A tarkoittaisi, että kantaa pitäisi ottaa myös siihen, mikä tai mitkä tekijät otettaisiin huomioon, kun viranomaisen kielisyys tai enemmistökieli määritellään.

Kuntaliitto toteaa, että viranomaisten ja kuntien kannalta vaihtoehto A:n vaikutukset olisivat merkittäviä. Useamman äidinkielen merkitseminen vaikuttaisi kuntien kielellisen jaotukseen, valtionosuusjärjestelmään, lainsäädännön teknisluontoisiin muutostarpeisiin sekä eri viranomaisten järjestelmiin. Kuntalaisten palvelutarpeiden arviointi suomeksi ja ruotsiksi vaikeutuisi kaksikielisessä kunnassa ja vaarana olisi, että pienemmän kieliryhmän palvelujen tuottaminen vaarantuisi. Viranomaisten järjestelmämuutosten taloudelliset vaikutukset olisivat merkittävät. Vaihtoehto A:n kaltaisella muutoksella saattaisi myös olla vaikutuksia kansalliskielten asemaan. Näistä syistä Kuntaliitto ei kannata vaihtoehto A:ta, eikä pidä perusteltuna muuttaa nykyistä käytäntöä yhden äidinkielen merkitsemisestä väestötietojärjestelmään. Vieraskielisen väestön kielellisiin ja kulttuurisiin tarpeisiin on mahdollista vastata ilman, että perustuslain ja kielilain perusolettama kansalliskielten osalta muuttuu.

Vaihtoehto B:ssä äidinkieli ja asiointikieli merkitään samalla tavalla kuin nykyään, mutta sen lisäksi lisätään mahdollisuus merkitä väestötietojärjestelmään yksi tai useampi kotikieli. Selvityksessä todetaan, että tieto kotikielestä tai kotikielistä kuvastaisi henkilön kielellistä identiteettiä nykyistä paremmin. Viranomaiset, kuten opetuksen järjestäjät voisivat saada tiedot lisätietona väestötietojärjestelmästä.

Kunnan palveluiden, kuten varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen, yleistä järjestämistä voisi helpottaa, jos käytettävissä olisi tieto siitä, jos lapsen kotona käytetään jotakin toista kieltä kotikielenä. Kunnassa esimerkiksi sivistyssektori ja sosiaali- ja terveyssektori voisi tarkemmin suunnitella toimintaansa, tukitoimia ja paremmin vastata oppilaiden ja asiakkaiden tarpeisiin tiedon avulla.

Malli B:n vaikutukset painottuisivat väestötietojärjestelmään aiheutuviin muutoksiin sekä väestötietojärjestelmän kotikielitetiä hyödyntävien organisaatioiden järjestelmämuutoksiin. Malli B tarjoaisi kunnallisille toimijoille enemmän tietoa toimintansa tueksi samalla kun nykyinen kielellinen jaotus sekä kielilain vaatimukset kansalliskieliin liittyen pysyisi nykytilanteen kaltaisina.

Christina Gestrin

Kahdesta selvitetystä vaihtoehdoista, Kuntaliiton kannan mukaan vaihtoehto B vastaa paremmin kuntien tarpeita. Kuntaliitto ei kannata A vaihtoehtoa, sillä kuntien kannalta vaikutukset olisivat merkittävät ja voisi vaarantaa kuntalaisten kielellisiä oikeuksia.

Yhteenvedona Kuntaliitto toteaa, että Suomen tapa rekisteröidä äidinkieli väestötietojärjestelmään on luotu turvaamaan kieliryhmien oikeuksia sekä mahdollistamaan monikielisyydestä johtuvien kustannuksien korvaamista kunnille. Kuntien kannalta nykyinen tapa merkitä kieli väestörekisteritietojärjestelmään on toimiva.

Kuntien taloudellinen tilanne on entisestään heikentynyt koronaepidemian vuoksi, eikä kunnilla tässä tilanteessa ole edellytyksiä järjestelmämuutoksille, jotka vaatisivat perusteellista selvitystyötä ja merkittäviä järjestelmämuutoksia. Kuntaliitto ei siksi lähtökohdaisesti kannata muutoksia väestötietojärjestelmään. Mikäli selvitystyö jatkuu, tulisi selvittää tarkkaan muutosten kustannusvaikutuksia. Kustannukset on valtion taholta korvattava täysimääräisesti kunnille.

SUOMEN KUNTALIITTO

Ida Sulin
Johtaja, RKY

Christina Gestrin
Erityisasiantuntija, RKY

Liite [Liite]
Jakelu [Jakelu]
Tiedoksi [Tiedoksi]

